

نقش آگاهی بخشی طلاب در تضعیف بدعت‌های مهدویت

ساجده زنگی آبادی^۱

چکیده

تفکر ناخوشایند زندگی بدون منجی افرادی را بر آن داشت تا برای به دست آوردن نیاز اصیل و حیاتی منجی، مرام‌ها و مسلک‌های گوناگونی بسازند و با اعتقاداتی که بسته به جهل آنهاست بدعت‌هایی پدید بیاورند که نهایت کارشان نمایش تصویر غیر حقیقی به جای حقیقت مهدویت است. از آن جهت که همواره افراد جامعه اسلامی در معرض آماج فتنه‌ها و شبهات و تبلیغات رنگی دشمن هستند، ممکن است عده‌ای به دلیل عدم آگاهی از اصل مهدویت، عنان از کف داده و تسلیم عقاید انحرافی شوند، اما از آنجا که باید حقیقت را با تمام چهره‌اش جستجو کرد، در می‌یابیم که مقابله با بدعت‌های مهدوی وظیفه‌ی اصلی همه منتظران به خصوص قشر طلبه است. تحقیق حاضر به هدف تبیین نقش آگاهی بخشی طلاب در تضعیف بدعت‌های مهدویت به روش توصیفی و تحلیلی نگاشته شده است. یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که طلاب علوم دینی الگوهای عملی مردم، مربی و معلم اخلاق و برکت الهی هستند. نقش طلاب در دو بعد معرفتی آگاهی بخشی طلاب و نقش کنشی آگاهی بخشی طلاب در تضعیف بدعت‌های مهدوی قابل تصور است. تبیین صحیح آموزه‌های مهدوی، پاسخگویی به شبهات مهدویت، تألیف و پژوهش در باب مهدویت، تبلیغ مباحث مهدویت و... نمونه‌ای از نقش طلاب در این زمینه است.

کلید واژه‌ها: آگاهی بخشی، بدعت، طلاب، مهدویت.

^۱. دانش آموخته سطح دو مدرسه علمی تخصصی فاطمیه کرمان.

مقدمه

جایگاه منجی عالم بشریت و عظمت وجودی ایشان باعث شد که در طول غیبت کبری عده‌ای و یا گروه‌هایی به بررسی ابعاد وجودی و شخصیت صاحب الأمر بپردازند. و اذهان عمومی را متوجه این امر کنند که رسیدن به جامعه‌ای آرمانی و یا مدینه‌ای فاضله نیازمند شخصی حکیم است که از ایشان به عنوان منجی یاد می‌شود، اما همواره گروه‌هایی منحرف بنابر دلایلی که شایع‌ترین آنها عدم مطالعه و تفحص در اصل روایات است با تکیه بر جهل، به جعل احادیث و یا تحریف تفسیر آیات و روایات مربوط به مهدویت پرداخته‌اند. و یا به دلیل مصالح شخصی تصویری غیر واقعی از حضرت حجت و ظهور ایشان عرضه کرده‌اند، تا به منافع شخصی و گروهی خود برسند.

عده‌ای در مقابل این تفکرات اشتباه و تصورات غیر حقیقی تسلیم عقاید گروه‌های انحرافی و بدعت‌های می‌شوند، زیرا علم کافی و عالمی هدایت‌گر ندارند، البته در این مسئله نباید تأثیر مخرب تبلیغات سوء دشمن را فراموش کرد. که یکی از مهم‌ترین عوامل انحراف افراد جامعه است. بدیهی است که برای گرفتار نشدن در این بدعت‌ها و انحرافات باید گروهی برخیزند که با تکیه بر دلایل عقلانی و قرآنی و البته با ارائه نسخه‌ی اصلی روایات، مردم را از دریچه‌های جهل رهانیده و مهدویت را با تمام حقیقت آن نشان دهند.

این گروه شاگردان مکتبی حق طلب و یا همان طلاب فاضل حوزه‌های علمیه‌اند. نباید از نقش مهم و حیاتی عالمان دین غافل بود، چرا که در زمینه‌ی هدایت‌گری معنوی هیچ قشری شایسته‌تر و تأثیر گذارتر از محصلان و عالمان دین نیست. و پر واضح است در زمانی که بر همه مسلمان وظیفه است که از سیره اهل بیت تبعیت کنند، ضرورت ایجاب می‌کند طلاب که سربازان امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) و آماده پیوستن به قیام حضرتش هستند به عنوان پرچمداران این قیام به طریق اُولی عَلم امر به معروف را بردارند و سوء استفاده‌گران را رسوا سازند.

تحقیق حاضر به هدف تبیین نقش آگاهی بخش طلاب در تضعیف بدعت‌های مهدویت پاسخگوی سوالات ذیل است:

- نقش معرفتی آگاهی بخش طلاب در تضعیف بدعت‌های مهدویت چگونه است؟
- نقش کنشی آگاهی بخش طلاب در تضعیف بدعت‌های مهدویت چگونه است؟

با توجه به اهمیت موضوع، پژوهش‌های متعددی مرتبط به این عنوان صورت گرفته است. که از جمله آنها می‌توان به کتاب «جریان شناسی مهدویت در فرقه‌های شیعی»، نوشته‌ی حیدر مظفری ۱۳۹۲ (ه.ش.) اشاره کرد. در این کتاب به جریان‌ها و فرقه‌های انشعابی که از بدنه اصلی تشیع ایجاد شده‌اند اشاره شده است. یکی از وجوه مهم آنها ادعای مهدویت و ایجاد انحراف در این زمینه بوده است. این کتاب با دقت در گزاره‌های تاریخی، برخی جریان‌های مشهور و اثرگذار از سوی مدعیان مهدویت را معرفی نموده و چگونگی پیدایش، سیر تحولات و برخی باورهای اصلی آنها را مورد بررسی قرار داده است

همچنین می‌توان به کتاب «البدعة»؛ نوشته‌ی جعفر باقری، (۱۹۹۴ م) اشاره کرد، که به بررسی مفهوم بدعت و نحوه برخورد اهل بیت با آن پرداخته است و مقاله با عنوان «نقش جریان‌های سیاسی زیدیه در جعل و تحریف روایات مهدوی»، نوشته حسن نقی زاده (۱۴۰۲) نویسنده در این مقاله با اشاره به فرقه زیدیه و نقش سیاسی آن در تحریف و جعل روایات مربوط به امام زمان (علیه السلام) و مهدویت پرداخته است؛ اما پژوهش حاضر قصد دارد به نقش آگاهی بخشی معرفتی و کنشی طلاب در تضعیف بدعت‌های مهدوی بپردازد.

۱- مفهوم بدعت

بدعت در لغت به معنای چیزی نو پیدا و بی‌سابقه، آیین نو و رسم تازه و یا عقیده‌ای تازه که بر خلاف دین تلقی می‌شود.^۱ بدعت از لحاظ اصطلاحی یعنی امر تازه‌ای که اصلی در کتاب و سنت ندارد.^۲

۱. معین، فرهنگ فارسی معین، ج ۱، ۲۴۶.

۲. طریحی، مجمع البحرین، ج ۱، ص ۱۶۴.

۲- مفهوم مهدویت

«مَهْدَوِیت» واژه‌ای عربی و از ریشه «هدی» است به معنای راهنمایی با لطف و مهربانیست.^۱ که از اضافه شدن «ت» به «مَهْدَوِی» ساخته شده. مهدوی به معنای مربوط بودن به مهدی است.

در اندیشه اندیشمندان اسلامی مهدویت به عنوان یک اصل مسلم پذیرفته شده است، چنانچه شهید مطهری (رحمه الله) در زمینه مهدویت می‌نویسد: «مسأله مهدویت در اسلام و بالاخص در تشیع یک فلسفه بزرگ است، اعتقاد به ظهور منجی، نه در شعاع زندگی یک قوم و یک ملت و یا یک منطقه و یا یک نژاد بلکه در شعاع زندگی بشریت است و مربوط به این نیست که یک منجی بیاید و مثلاً شیعه را یا ایران را یا آسیا را یا مسلمانان جهان را نجات دهد، مربوط به این است که یک منجی و مصلح ظهور کند و تمام اوضاع زندگی بشر را در عالم دگرگون کند و در جهت صلاح و سعادت بشر تغییر بدهد.»^۲

۳- نقش معرفتی آگاهی بخشی طلاب در تضعیف بدعت‌های مهدویت

مهدویت مانند سایر عقاید اسلامی نقش عملی خود را جامعه اسلامی در قرون مختلف ایفا کرده است و اگر تأثیر آن از سایر عقاید اسلامی بیشتر نبوده، کمتر نمی‌باشد، مهدویت نقش موجود اسلام را در عمل حفظ کرده است و از این که بر مسلمانان یاس و ناامیدی مسلط شود، جلوگیری می‌کند و ضامن بقای نقش عملی اسلام است، یکی از گروه‌هایی که در از بین بردن و تضعیف باورهای مهدوی نقش ایفا می‌کنند، طلاب علوم دینی هستند. مهم‌ترین نقش معرفتی آگاهی بخشی طلاب در تضعیف بدعت‌های مهدویت عبارتند از:

^۱. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۸۳۵.

^۲. مطهری، مجموعه آثار، ۳، ۳۵۶.

۱-۳- تبیین صحیح آموزه‌های مهدوی

یکی از مهم ترین وظایف طلاب علوم دینی در مواجهه با بدعت ها کسب دانش کافی در این زمینه است، چرا که شناخت حق از باطل و همچنین تشخیص و مقابله‌ی با بدعت‌ها و اعتقادات انحرافی و غیر واقعی به وقوع نمی‌پیوندد، مگر در سایه‌ی علم‌اندوزی و کسب دانش و اطلاعات در زمینه مذکور. به طور معمول در هر تفکر و عقیده دینی شبهاتی مطرح می‌شود بدیهی است که برای برطرف کردن شبهه باید نسبت به اصل مطلب آگاه بود و این آگاهی موجب شناساندن حقیقت به وسیله اهل علم به جامعه می‌گردد. چنانکه امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) در یکی از توقیعات خود به اسحاق بن یعقوب می‌فرمایند: «وَأَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَأَقَعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رُوَاةِ حَدِيثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِي عَلَيْكُمْ وَ أَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ»^۱؛ اما در رویدادهایی که در آینده پیش می‌آید به راویان حدیث ما مراجعه کنید زیرا آنان حجت من بر شما هستند و من حجت خداوند بر ایشان هستم.

از این روایت این گونه برداشت می‌شود که برای رویدادهایی که پیش می‌آید باید به روایت‌کنندگان حدیث اهل بیت (علیهم السلام) رجوع کرد و به طبع عالمان دین هم روایتگران این مکتب هستند و پر واضح است که باید نسبت به اصل روایات مطلع و آگاه باشند تا بتوانند با شناخت و درک صحیح و دقیق روایات در باب مهدویت راه را بر بدعت‌گذاران و روایات جعلی ببندند.

نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) در این باره فرمودند: «إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فِي أُمَّتِي فَلْيُظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ فَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ»^۲؛ هرگاه بدعت‌ها در میان امتم پدیدار شود بر عالم است که علم خود را آشکار کند سازد هر کس چنین نکند لعنت خدا بر او باد.

مقام معظم رهبری در دیدار با اساتید، فضلا و طلاب اهمیت علم در مدارس علمیه را گوشزد کرده و فرمودند: «اساس حوزه برای علم است؛ ما می‌گوییم کام حوزه علمیه با علم برداشته شده است. پس علم، بافت حقیقی و پایه حقیقی و هویت حقیقی این حوزه را تشکیل می‌دهد - حوزه های علمیه

۱. صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۴۸۳، ح ۴.

۲. کلینی، کافی، ج ۱، ص ۵۴.

باید در خود زمینه‌های صلاح را آماده سازد و کاری کند که بتواند برای تحقق صلاح بایستد.^۱

بدین جهت طلاب با آگاه‌سازی مردم درباره گروه‌هایی که با سوءاستفاده از باورهای مهدوی، بدعت‌های خطرناک را ترویج می‌دهند، جلوی فعالیت‌های آنان را سد می‌نمایند. از جمله این گروه‌ها در عصر حاضر انجمن حجتیه است.

شهید مطهری (ره) در تشریح عملکرد این گروه می‌نویسد: «برداشت این گروه از قیام امام مهدی (عج الله تعالی فرجه) این است گسترش ظلم و گناه و فساد مقدمه قیام مهدوی است و ترویج ظلم و فساد زمینه تسریع در امر ظهور و بهترین شکل انتظار است. وی این نوع انتظار را نوعی اباحی‌گری و منجر به تعطیلی حدود و مقررات اسلامی می‌داند. از نظر شهید مطهری، این نوع برداشت با آموزه‌های قرآنی و اسلام ناسازگار است.^۲»

یکی از ابزار تبلیغ، تبلیغ در فضای مجازی است. اهمیت فضای مجازی به قدری است که مقام معظم رهبری فرمودند: «اگر من امروز رهبر انقلاب نبودم، رئیس فضای مجازی کشور می‌شدم. رایانه‌ها و فضای مجازی و سایبری که الان در اختیار شماست، اگر بتوانید این‌ها را یاد بگیرید، می‌توانید یک کلمه حرف درست خودتان را به هزاران مستمعی که شما را نمی‌شناسند برسانید. این فرصت فوق العاده‌ای است. مبدا این فرصت را ضایع کنید، اگر ضایع شد خداوند متعال از من و شما روز قیامت سوال خواهد کرد.^۳»

بنابر این امروزه بستر فضای مجازی و سایبری مملو از شبهات و بدعت‌گذاری‌های پیرامون مبحث مهدویت است. و شکی نیست که برطرف کردن آن نیازمند حس وظیفه‌شناسی و دغدغه‌مندی و تبلیغات فراوان طلاب است. ایجاد و برگزاری کارگروه‌های تخصصی تبلیغی در حوزه‌های علمیه و تشکیل یک هیئت ناظره بر عملکرد آنها از جمله پیشنهادات سازنده در این زمینه است.

^۱ . بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۱/۷/۳۰.

^۲ . مطهری، قیام و انقلاب مهدی، ص ۵۸-۵۹.

^۳ . بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۷/۲۰.

۲-۴- استفاده از عنصر هنر

یکی از کارکردهای مثبت هنر در بلندای تاریخ، تاثیر عمیق آن بر گسترش دین بوده است. از آن روزگاران که بلال از ماذنه های خسته مدینه اذان عزت سر داد و طنین « اشهد ان لا اله الا الله » او نخل های آن دیار را نیز به سجده فرا خواند، از آن روزگاران که دست یاران حضرت رسول (صلی الله علیه و آله وسلم) قبضه شمشیر ها را می فشرد، هنر نمود و نماد یافت... هنر با تمام ابعادش در خدمت دین بوده ایت و دین به هنر و هنرمند جهت داده است و هر گاه هنرمند از چشمه دین نوشنده بوده، هنرش آسمانی بوده است. هنرمند با الهام از تعالیم دینی توانسته است هنر را در خدمت دین قرار دهد و اگر نمودی از دین در هنر وجود دارد ثمره ی اثرگذاری دین بر هنر بوده است.^۱ مقام معظم رهبری در اهمیت نقش هنر می فرماید:

هنر یک شیوه ی بیان است ، یک شیوه ی ادا کردن است . منتها این شیوه ی بیان از هر تبیین دیگر رساتر ، دقیق تر ، نافذتر و ماندگارتر است . دقت در هر یک از این چند تعبیری که عرض کردم : رساتر بودن ، دقیق تر بودن ، نافذتر و ماندگارتر بودن ، در فهم معنای هنر کمک کند . ای بسا که یک گزارش غیر هنری ، گر چه علمی و تحقیقی و دقیق ، خاصیت ارائه ی هنری را نداشته باشد . بارها گفته ام که هر پیامی ، هر دعوتی ، هر انقلابی ، هر تمدنی و هر فرهنگی تا در قالب هنر ریخته نشود ، شانس نفوذ و گسترش ندارد و ماندگار نخواهد بود و فرقی هم بین پیام های حق و باطل نیست.^۲

هنر می تواند ابزار قدرتمندی برای آگاهی بخشی و مقابله با بدعت ها در باب مهدویت باشد. برخی راهکارهای هنری مؤثر نمایش های مذهبی و تعزیه است. بازآفرینی وقایع تاریخی و دینی از طریق نمایش های سنتی می تواند به درک صحیح مفاهیم دینی کمک کند.

^۱ . حقی منصوری، نقش هنر در تبلیغ دین اسلام، ص ۲۱۱.

^۲ . بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۶۵ / ۹ / ۲۷.

تولید فیلم‌های کوتاه و مستندهایی که به بررسی شبهات دینی و پاسخ به آن‌ها می‌پردازند، می‌تواند تأثیر زیادی در روشنگری جامعه داشته باشد. نوشتن داستان‌هایی که به نقد بدعت‌ها و ترویج آموزه‌های صحیح، هنرهای تجسمی نقش مهمی در آگاهی‌بخشی و انتقال پیام‌های اجتماعی دارند.

نقاشی‌های دیواری اعتراضی در بسیاری از کشورها، هنرمندان از نقاشی‌های دیواری برای بیان اعتراضات اجتماعی و سیاسی استفاده می‌کنند. این آثار معمولاً در خیابان‌ها و فضاهای عمومی به نمایش گذاشته می‌شوند و توجه مردم را به مسائل مهم جلب می‌کنند مجسمه‌سازی با پیام‌های اجتماعی برخی مجسمه‌ها با هدف افزایش آگاهی درباره موضوعاتی مانند حقوق بشر، تغییرات اقلیمی و عدالت اجتماعی ساخته می‌شوند. این آثار می‌توانند تأثیر عمیقی بر مخاطبان داشته باشند و آن‌ها را به تفکر وادارند می‌توان از قالب مجسمه‌سازی در جهت تقویت فرهنگ انتظار و مهدویت استفاده کرد.

نتایج

نتایج حاصله از تحقیق حاضر با عنوان «نقش آگاهی بخش طلاب در تضعیف بدعت‌های مهدویت»؛ عبارتند از:

- نقش طلاب در دو بعد معرفتی آگاهی بخشی طلاب و نقش کنشی آگاهی بخشی طلاب در تضعیف بدعت‌های مهدوی قابل تصور است. در زمینه‌ی نقش معرفتی آگاهی بخشی طلاب راهکارهایی وجود دارد، از جمله: تبیین صحیح آموزه‌های مهدوی، از آنجایی که در هر دیدگاه و عقیده‌ای شبهاتی مطرح است بدیهی است که برای رفع شبهات به تبیین آموزه‌ها و شناساندن حقیقت به وسیله‌ی علم متوسل شد.
- راهکار دیگر، پاسخگویی به شبهات مهدویت است، که برای رسیدن به مقصود در این زمینه، باید با تکیه بر روایات و نصوص دینی در مقابل هر گونه شبهه و بدعت نوظهور ایستاد و با ارائه‌ی اصل روایات راه را بر بدعت‌گزاران بست، تألیف و پژوهش در باب مهدویت یکی دیگر از نقش‌های کلیدی طلاب است، بدون شک تحقیق و پژوهش و تبیین آموزه‌های مهدوی، به درک عمیق در این زمینه کمک می‌کند، بنابراین نباید از عنصر بی‌نظیر پژوهش غافل بود.
- در ارتباط با نقش کنشی و آگاهی‌بخش طلاب هم باید گفت که طلاب با توجه به جایگاه علمی و اجتماعی که دارند، جهت شکست بدعت‌ها کنشگری کرده و فعالانه در این زمینه بکوشند.
- مقام معظم رهبری مسئله تبلیغ را اولویت حوزه‌های علمیه مطرح کرده‌اند، نباید از اهمیت آن غافل شد و باید دانست که از مهم‌ترین وظایف طلاب علوم دینی تبلیغ در زمینه مهدویت است. استفاده از عنصر هنر نیز یکی از مهمترین راهکارهای تاثیرگذاری بر مخاطب است. از آنجایی که در جامعه امروز عنصر هنر بسیار جامعه هدف را تحت تاثیر خود قرار می‌دهد، نتیجه می‌گیریم که با استفاده از ظرفیت‌های هنری طلاب باید گامی موثر در جهت تضعیف بدعت‌های مهدوی برداشت.

منابع

• قرآن کریم

۱. ابن بابویه ، محمد بن علی ، اکمال الدین و تمام النعمه، قم : جامعه مدرسین، بی چا، ۱۳۹۵ ه.ق.
۲. ابوعبدالله محمد بن ابراهیم بن جعفر، غیبت نعمانی، قم : نشر صدوق، بی چا، ۱۳۷۶ ه.ش.
۳. اسحاقیان، جواد، پیچک انحراف، تهران : بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود، چاپ چهارم، ۱۳۹۰ ه.ش.
۴. حقی منصوری، عیسی، نقش هنر در تبلیغ دین اسلام، قم : سبط اکبر، چاپ اول، ۱۴۰۰.
۵. خلیل الزین، محمد، تاریخ الفرق الإسلامیه، تهران: دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۴۰۵ ه.ق.
۶. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات ألفاظ القرآن، سوریه: دار العلم - الدار الشامیه، چاپ اول، ۱۴۱۲ ه.ق.
۷. طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرين، تهران: مرتضوی ، چاپ سوم، ۱۳۷۵ ه.ش.
۸. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تصحیح علی اکبر غفاری، تهران: دارالکتب الإسلامیه، بی چا، ۱۴۷۰ ه.ق.
۹. مطهری، مرتضی، قیام و انقلاب مهدی از دیدگاه فلسفه تاریخ، تهران: انتشارات صدرا، چاپ شصت و چهارم، ۱۴۰۲ ش.
۱۰. _____، مجموعه آثار، تهران: انتشارات صدرا، بی چا، بی تا.
۱۱. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران : نشر امیر کبیر، بی چا، ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۲. لطفی محمدمهدی، دین جدید در عصر ظهور، تهران: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود، چاپ اول، ۱۳۹۱.

مقاله

۱۳. ارگان رسمی بهائیان، آهنگ بدیع، شماره ۱۹، ۱۳۹۷.

سایت

۱۴. <https://farsi.khamenei.ir>